

Główne przyczyny zastąpienia koni sokólskich i sztumskich w stadach uczestniczących w programie ochrony zasobów genetycznych zwierząt w Polsce w latach 2011-2022

Joanna Wójtowicz, Katarzyna Olczak

Instytut Zootechniki Państwowy Instytut Badawczy,
Zakład Hodowli Koni

W grudniu 1999 roku opracowano Krajowy Program Ochrony Zasobów Genetycznych Zwierząt, a już w maju 2000 roku Ministerstwo Rolnictwa i Rozwoju Wsi zaakceptowało łącznie 32 programy ochrony zasobów genetycznych obejmujące 75 ras, odmian, linii i rodów zwierząt gospodarskich i ryb, w tym również pierwsze, dotyczące ras koni: huculskiej oraz konika polskiego. W kolejnych latach obejmowano ochroną kolejne rasy. W 2005 roku były to konie małopolskie i śląskie, natomiast w 2008 roku, programem ochrony objęto zagrożone konie zimnokrwiste w typie sokólskim i sztumskim oraz konie wielkopolskie. Podstawowym celem programów ochrony jest ochrona zagrożonych gatunków i ras z zachowaniem ich specyficznego genotypu i fenotypu oraz cech użytkowych. Aby działania ochronne były jak najbardziej skuteczne, konieczne jest utrzymanie ras i ty-

pów w warunkach środowiskowych zbliżonych do tych, w jakich zostały wytworzone.

Powstanie ras i typów koni zimnokrwistych w Polsce związane było z przemianami gospodarczymi, które zażyły w drugiej połowie XIX wieku. Wzrosło zapotrzebowanie na siłę roboczą w rozrastających się miastach, przy budowie kolei i dróg, w rozwijającej się gospodarce i rolnictwie. Z zapisków w dostępnej literaturze wynika, że na terenie Polski pierwotnie występowały nieduże prymitywne konie, zwane potocznie „mierzynkami” [5]. Z uwagi na położenie naszego kraju w centrum Europy, napływały tu konie różnych ras, również orientalnych. W XX wieku do rozrodu użyto ogierów ardeńskich, bretańskich i belgijskich, co przyczyniło się do częściowego skorygowania wad budowy kończyn, podniesienia wydajności ruchu i zrównoważenia systemu nerwowego hodowanych na naszych ziemiach koni. Ten rodzaj koni spotkał się z dużym zainteresowaniem w północno-wschodniej i centralnej Polsce, jednakże nie przyjął się na zachodzie i południu kraju [6]. Wśród koni zimnokrwistych zaczęły kształtować się dwa typy – konie w typie sokólskim oraz w typie sztumskim.

Na ukształtowanie koni zimnokrwistych w typie sokólskim bardzo duży wpływ miały warunki środowiskowe, w jakich zostały one wyhodowane, charakteryzujące się ostrzejszymi i dłuższymi zimami, krótkim okresem wegetacji trwającym 170-180 dni i słabszą jakością gleb szczerkowo-bielicowych. Po zakończeniu II wojny światowej na terenie Podlasia, a dokładniej powiatów: sokólskiego, dąbrowskiego, augustowskiego i monieckiego kontynuowano prace nad wytworzeniem konia sokólskiego. W celu szybszego uformowania średnio masywnego typu konia zimnokrwistego na terenie ówczesnego województwa białostockiego w 1951 roku utworzono państwową stadninę koni sokólskich w Grabowie. Wyhodowano własne ogiery, co przyczyniło się do powstania rodzimych rodów męskich, a to z kolei pozwoliło na skonsolidowanie typu [6]. Wielopokoleniowe zamięszenie hodowców w rejonie Podlasia pozwoliło na wytworzenie koni będących kulturowym dziedzictwem tego regionu Polski. Konie sokólskie odznaczają się harmonijną budową, typowym kalibrem i bardziej suchą niż

Szczęśliwego Nowego Roku

2024

*życzą Redakcja i Zarząd Główny
Polskiego Towarzystwa Zootechnicznego*

u innych koni zimnokrwistych konstytucją. Jest to koń typu pospieszno-roboczego przeznaczony do pracy w zaprzęgu oraz do lekkich prac polowych i transportowych. Charakteryzuje się konstytucją oddechowo-mięśniową oraz wydajnym ruchem w stępie i kłusie. Cechami, które należy zachować i utrwalić są: wczesność dojrzwania, szybki wzrost i rozwój, niewybredność i dobre wykorzystanie paszy, długowieczność, płodność, zdrowie i przystosowanie do środowiska [1, 3].

Konie zimnokrwiste w typie sztumskim są najcięższym regionalnym typem koni zimnokrwistych hodowanym w Polsce. Zostały one ukształtowane w rejonie Powiśla oraz Warmii i Mazur na bazie rdzennego materiału przy udziale zachodnioeuropejskich reproduktorów zimnokrwistych. Przystosowano je do pracy pod dużym obciążeniem na ciężkich, żyznych glebach zalewowych Żuław i Powiśla. W celu udoskonalenia i skonsolidowania lokalnego typu, Ministerstwo Rolnictwa w 1955 roku utworzyło ośrodek hodowli koni sztumskich obejmujący powiaty: sztumski, kwidzyński, malborski i elbląski. Na dzień 1 stycznia 1959 roku w państwowych stadach ogierów przebywało 40 ogierów sztumskich [6]. Konsekwentna i systematycznie prowadzona praca hodowlana oraz racjonalne żywienie i pielęgnacja pozwoliły na wytworzenie koni sztumskich, będących kulturowym dziedzictwem regionów północnej Polski. Konie sztumskie charakteryzują się większym kalibrem i większą limfatycznością w porównaniu do innych lokalnych typów koni zimnokrwistych hodowanych w Polsce. Popularny dolew krwi importowanych koni zimnokrwistych prowadzi do zatracenia pierwotnego genotypu i fenotypu koni sztumskich, dlatego rozpoczęto ochronę tej populacji i zachowanie cennych dla typu cech. Konie sztumskie powinny nadal być utrzymywane w podobnych warunkach środowiskowych, głównie na terenie województw: pomorskiego, kujawsko-pomorskiego, zachodniopomorskiego i warmińsko-mazurskiego, i w dalszym ciągu wykorzystywane do prac polowych, szczególnie w gospodarstwach ekologicznych, agroturystycznych oraz do prac pielęgnacyjnych i transportowych w lasach i na terenach o wysokich walorach przyrodniczych [2, 4].

Celem programu jest zachowanie specyficznego genotypu koni zimnokrwistych w typie sokólskim i sztumskim. Konie zakwalifikowane do programu ochrony stanowią rezerwę genetyczną, co przyczyni się do zachowania różnorodności biologicznej.

W realizacji programów ochrony zasobów genetycznych koni uczestniczy Polski Związek Hodowców Koni (PZHK), który na terenie 16 województw współpracuje z Okręgowymi/Regionalnymi Związkami Hodowców Koni oraz krajowe Związki Selekcji Rasowych i Użytkowych. Współpraca PZHK i Instytutu Zootechniki Państwowego Instytutu Badawczego jest unormowana dwustronnym porozumieniem, w którym określono prawa i obowiązki każdego z podmiotów. Podstawowym zadaniem PZHK jest typowanie koni do programu na podstawie fachowej wiedzy inspektorów uwzględniającej wymagania zapisane w programach ochrony. Na mocy *Ustawy z dnia 10 grudnia 2020 roku o organizacji hodowli i rozrodzie zwierząt gospodarskich* (Dz.U. z 2021, poz. 36)

Instytut Zootechniki PIB realizuje i koordynuje zadania w zakresie ochrony zasobów genetycznych poprzez opracowywanie i modyfikację programów ochrony, ostateczną kwalifikację zwierząt do programu, monitorowanie stanu populacji objętych ochroną, gromadzenie i przechowywanie materiału biologicznego podlegającego krio-konserwacji (prowadzenie Krajowego Banku Materiałów Biologicznych). Instytut współpracuje również z Powiatowymi Lekarzami Weterynarii oraz organizacjami międzynarodowymi lub ponadnarodowymi działającymi w dziedzinie ochrony zasobów genetycznych zwierząt gospodarskich [10]. Jednostką sprawującą kontrolę urzędową w zakresie ustawowym jest Krajowe Centrum Hodowli Zwierząt.

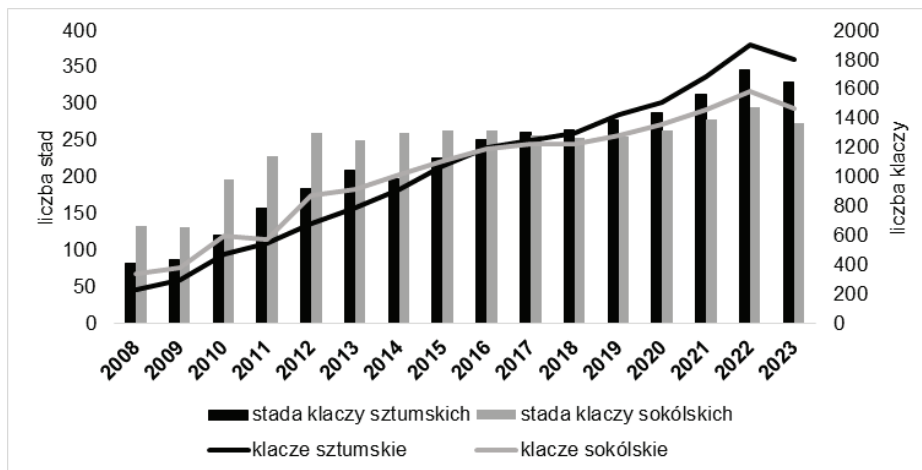
W latach 2008-2022 warunkiem uczestnictwa w programie ochrony było posiadanie co najmniej 2 klaczy tej samej rasy i typu w wieku co najmniej 30 miesięcy, o wymaganych wymiarach i umaszczeniu określonych w programie ochrony. Klacze przede wszystkim muszą mieć potwierdzone pochodzenie od trzech pokoleń przodków rasy urodzonych w kraju, wpisanych do księgi koni rasy polski koń zimnokrwisty zgodnie z Programem hodowli koni rasy polski koń zimnokrwisty i oznaczenie jako sokólskie (z/sok) lub sztumskie (z/sztum), co dotyczy koni wpisanych do księgi od 2017 roku. Ponadto w piątym pokoleniu rodowodu powinny posiadać co najmniej 24 na 32 przodków sokólskich albo sztumskich, tzn. koni urodzonych w historycznych rejonach wytworzenia i występowania typu oraz ras użytych do ich wytworzenia: ardeńskiej i bretońskiej (sokólskie) lub belgijskiej, reńsko-belgijskiej, zimnokrwistej niemieckiej (sztumskie), co jest określane na podstawie informacji rodowodowych [1, 2]. Dodatkowo klacze muszą pozytywnie przejść ocenę typu i użytkowości przy Komisji oceniającej składającej się z uprawnionych inspektorów OZHK/WZHK. Kluczową rolę odgrywa brak wad pokroju, poprawność postawy i kończyn. Tomczyk-Wrona [9] określiła i zdefiniowała wady oraz przyczyny eliminacji z hodowli na przykładzie konika polskiego. Podobna selekcja prowadzona jest w przypadku innych ras koni objętych programem ochrony, jak również u sokólskich i sztumskich.

W przypadku wycofania klaczy z hodowli w czasie realizacji umowy z Agencją Restrukturyzacji i Modernizacji Rolnictwa (ARiMR) konieczne jest zastąpienie wycofanego zwierzęcia, z wyjątkiem wycofania z powodu siły wyższej. Jednakże należy pamiętać, że zgodnie z aktualnymi przepisami (<https://www.gov.pl/web/arimr/wystapienie-okolicznosci-naturalnych>) fakt wystąpienia spadku liczby zwierząt należy niezwłocznie (w ciągu 10 dni) zgłosić Kierownikowi Biura Powiatowego ARiMR w celu uniknięcia konsekwencji związanych z niedotrzymaniem liczby zwierząt zgłoszonej w danym roku do płatności [8].

Główne przyczyny zastąpień oraz procedura dokonywania zastąpień

Program ochrony spełnia swoją funkcję, co potwierdza wzrost liczebności tych dwóch chronionych populacji. W 2008 roku ochroną objęto 134 stada i 339 klaczy sokólskich oraz 83 stada z 228 klaczami sztumskimi.

Obecnie chroniona populacja liczy aż 274 stada i 1468 klaczy sokólskich oraz 330 stad i 1801 klaczy sztumskich. Aktualny wskaźnik zagrożenia wynosi 2,4 dla koni sokólskich i 2,3 dla koni sztumskich, co oznacza, że wymagają ochrony przez monitoring. Wskaźnik zagrożenia liczony jest w Instytucie Zootechniki PIB w oparciu o liczebność samic, efektywną wielkość populacji oraz inne czynniki uwzględniające rozkład geograficzny, trend demograficzny czy wartość kulturową. Zmiany liczebności tych populacji przedstawiono na wykresie 1.

Wykres 1. Zmiany liczebności stad i klaczy koni sokólskich i sztumskich w latach 2008-2023

Od 2008 roku hodowcy utrzymujący konie zimnokrwiste w typie sokólskim i sztumskim objęte programem ochrony zasobów genetycznych mogą korzystać ze wsparcia finansowego w ramach środków unijnych, programów rolno-środowiskowo-klimatycznych PROW na lata 2007-2013, 2014-2020 oraz 2021-2022. Pakiet 7. PROW *Ochrona zagrożonych zasobów genetycznych zwierząt w rolnictwie* wspiera finansowo ochronę cennych ras koni, które są zagrożone wyginięciem z powodu niskiej liczebności zwierząt hodowlanych, a wysokość wsparcia sukcesywnie wzrastała.

Każdy hodowca realizujący program ochrony może wprowadzić w trakcie roku na zamianę klacz, która spełnia wszystkie wymagania programu ochrony zasobów genetycznych koni, ale tylko w obrębie zakwalifikowanej na dzień 15 marca w danym roku liczby klaczy. Hodowca ma obowiązek podania przyczyny zastąpienia, która może być od niego zależna (decyzja właściciela, selekcja stada, remont stada, sprzedaż) bądź niezależna (kontuzja, choroba klaczy, komplikacje poporodowe, problemy dotyczące żrebnosci, zalecenie IZ PIB, padnięcie itp.).

Reguły dokonywania zamian w programach ochrony ustalają zapisy procedury przystąpienia do realizacji programu ochrony zasobów genetycznych koni zimnokrwistych (<http://www.bioroznorodnosc.izoo.krakow.pl/konie/dokumenty>). W wymienionym dokumencie zawarto zarówno zasady, jak i niezbędne terminy, których hodowcy powinni przestrzegać [7].

Wszystkie zastąpienia klaczy hodowca/posiadacz zobowiązany jest dokonać na druku zastąpienia klaczy (w PROW 2014-2020 Oświadczenie ZK-1/394) w terminach zgodnych z obowiązującym rozporządzeniem. Hodowca/posiadacz ma obowiązek przesyłania do Instytutu wykazu zastąpienia klaczy potwierdzonego przez OZHK, wraz z załączoną kserokopią umowy kupna-sprzedaży lub innym stosownym dokumentem (w zależności od podanego powodu zamiany). Na wykazie tym umieszcza klacz wycofaną oraz klacz wprowadzaną na zamianę. Wykaz musi zostać fizycznie przysłany do Instytutu w terminie 40 dni od dnia wycofania zwierzęcia ze stada (dzień zdarzenia) oraz dostarczony do oddziału ARiMR w terminie 30 dni od daty kwalifikacji Instytutu. Dzień zdarzenia i dzień kwalifikacji liczony jest jako pierwszy dzień.

W przypadku ubycia zwierzęcia ze stada w wyniku działania siły wyższej, nadzwyczajnych okoliczności lub wystąpienia okoliczności naturalnych tzn. niezależnych od hodowcy/posiadacza (np. padnięcie, wypadek), zaistniały fakt należy niezwłocznie zgłosić do OZHK wraz z odpowiednim dokumentem poświadczającym to zdarzenie (np. zaświadczenie lekarza weterynarii o uboju z konieczności). O fakcie ubycia zwierzęcia ze stada na skutek takich okoliczności należy powiadomić oddział ARiMR i Instytut w terminie 10 dni, od kiedy takie zgłoszenie jest możliwe. Potwierdzony przez OZHK wykaz klaczy wycofanych z uczestnictwa w programie ochrony wraz z kopią dokumentów poświadczających takie zdarzenie należy niezwłocznie przesłać do Instytutu Zootechniki PIB.

Materiał i metody

Materiał do badań stanowiły dane zawarte w dokumentacji nadesłanej przez hodowców w latach 2011-2022, dotyczące zastąpień w rasach koni zimnokrwistych w typie sokólskim i sztumskim objętych programem ochrony zasobów genetycznych koni w Polsce. Analizowane dane pochodziły z Oświadczeń o zastąpieniu zwierząt (formularz ZK-1/394 Agencji Restrukturyzacji i Modernizacji Rolnictwa). Analizowanego podziału zastąpień dokonano na podstawie przyczyn podawanych przez hodowców w wymienionym formularzu. Do większości dokumentów załączono zaświadczenia lekarsko-weterynaryjne potwierdzające zły stan zdrowia klaczy wykluczający zwierzę z hodowli, natomiast w przypadku padnięcia – potwierdzenie odbioru padliny lub dokument potwierdzający utylizację.

Wyniki i omówienie – zastąpienia w latach 2011-2022

Na wykresie 2 oraz w tabeli 1 przedstawiono wyniki dokładnej analizy zamian zgłoszonych w latach 2011-2022

z uwzględnieniem typów. Suma zamian w badanym okresie wyniosła 1354, średnio 101/rok zdarzeń z odchyleniem standardowym na poziomie 52,91. Najczęstszym powodem zamian była selekcja stada i dotyczyła 523 sztuk klaczy, co stanowiło 38,63% (wyk. 2).

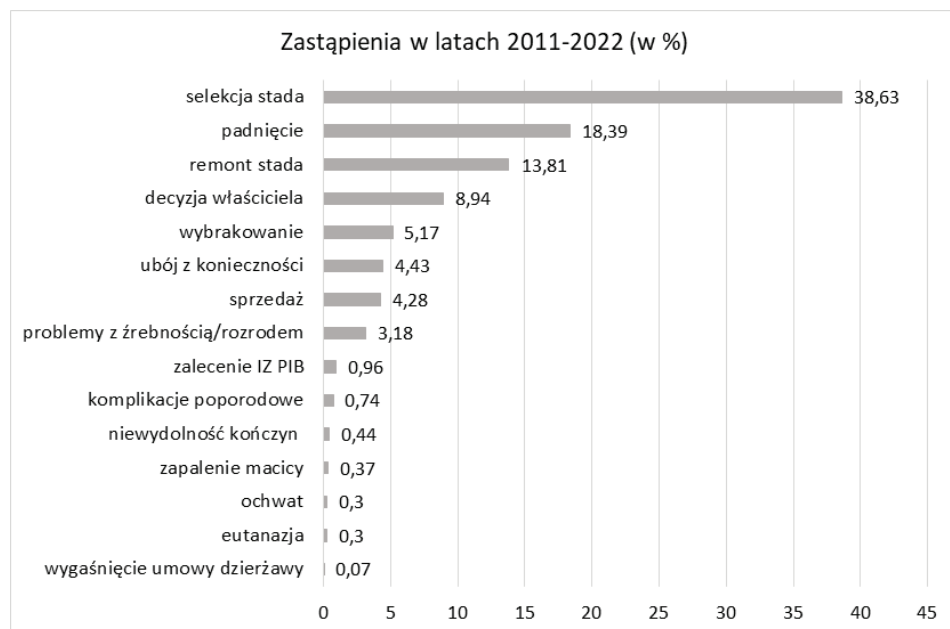
Liczba padnięć wyniosła 249 sztuk dla obu typów koni, co stanowiło 18,39%. Zamiana, gdzie jako powód wpisano decyzję właściciela, dotyczyła 8,94% przypadków, a wybrakowanie z hodowli potwierdzone zaświadczeniem lekarsko-weterynaryjnym – 5,17%. Stosunkowo niewielki odsetek stanowiły zamiany wynikające z uboju z konieczności – 4,43%, sprzedaży – 4,28%, czy problemów ze żrebnością/rozrodem – 3,18%.

Pozostałe przyczyny zastąpień (zalecenie IZ PIB, komplikacje poporodowe, niewydolność kończyn, zapalenie macicy, ochwat, eutanazja, wygaśnięcie umowy dzierżawy) stanowiły łącznie 3,18%.

Zdecydowana większość zamian spowodowana była przyczynami zależnymi od właściciela (remont stada, selekcja stada, decyzja właściciela, sprzedaż), łącznie aż 889 przypadków. Znacznie mniej zamian wywołało działanie siły wyższej – 452 sztuk, czy zalecenie Instytutu Zootechniki PIB – 13 sztuk (tab. 1), najczęściej związane z wystąpieniem w rodowodzie klaczy zbyt dużej liczby przodków niespełniających wymagań programu ochrony.

W tabeli 2 przedstawiono procentowy udział zamian z uwzględnieniem powodów u obu badanych typów rasowych. Padnięcia ukształtowały się na poziomie 20,60% w przypadku koni sztumskich i 16,03% u koni sokólskich.

Selekcja stada koni sztumskich objęła 45,92% zamian oraz u koni sokólskich – 30,84%. Remont stada ukształtował się na podobnym poziomie w obu typach: konie sokólskie – 13,28%, konie sztumskie – 14,31%. Sprzedaż dotyczyła 6,01% klaczy sztumskich i 2,44% klaczy sokólskich. Uboju z konieczności musiano dokonać w 4,89% przypadków u koni sokólskich i 4,01% zastąpieniach koni sztumskich. Problemy ze żrebnością dotyczyły 2,29% zamian koni sokólskich i 4,01% zamian koni sztumskich. Zastąpienia spowodowane zaleceniem Instytutu Zootechniki PIB wynosiły 1,83% u koni sokólskich oraz tylko 0,14% u koni sztumskich. Pozostałe przyczyny zamian stanowiły poniżej 1% wszystkich zastąpień w obrębie typu (tab. 2).

Wykres 2. Zastąpienia w latach 2011-2022 dla koni sokólskich i sztumskich objętych programem ochrony zasobów genetycznych

Tabela 1

Liczba zastąpień w programie ochrony zasobów genetycznych w latach 2011-2022 z uwzględnieniem przyczyn oraz typów koni

Powód zastąpienia	Konie zimnokrwiste		
	typ sokólski (szt.)	typ sztumski (szt.)	razem (szt.)
Padnięcie	105	144	249
Decyzja właściciela	113	8	121
Eutanazja	1	3	4
Ochwat	4	0	4
Niewydolność kończyn	5	1	6
Remont stada	87	100	187
Selekcja stada	202	321	523
Sprzedaż	16	42	58
Komplikacje poporodowe	5	5	10
Wybrakowanie	53	17	70
Zapalenie macicy	5	0	5
Problemy ze żrebnością/rozrodem	15	28	43
Wygaśnięcie umowy dzierżawy	0	1	1
Uboj z konieczności	32	28	60
Zalecenie IZ PIB	12	1	13
Razem	655	699	1354

Tabela 2

Procentowy udział zastąpień w programie ochrony zasobów genetycznych w latach 2011-2022 z uwzględnieniem przyczyn oraz typów rasowych koni

Powód zastąpienia	Konie zimnokrwiste		
	typ sokólski [%]	typ sztumski [%]	średnio [%]
Padnięcie	16,03	20,60	18,39
Decyzja właściciela	17,25	1,14	8,94
Eutanazja	0,15	0,43	0,30
Ochwat	0,61	0,00	0,30
Niewydolność kończyn	0,76	0,14	0,44
Remont stada	13,28	14,31	13,81
Selekcja stada	30,84	45,92	38,63
Sprzedaż	2,44	6,01	4,28
Komplikacje poporodowe	0,76	0,72	0,74
Wybrakowanie ze względów zdrowotnych na podstawie zaświadczenia lekarsko-weterynaryjnego	8,09	2,43	5,17
Zapalenie macicy	0,76	0,00	0,37
Problemy z żrebnością/rozrodem	2,29	4,01	3,18
Wygaśnięcie umowy dzierżawy	0,00	0,14	0,07
Ubój z konieczności	4,89	4,01	4,43
Zalecenie IZ PIB	1,83	0,14	0,96

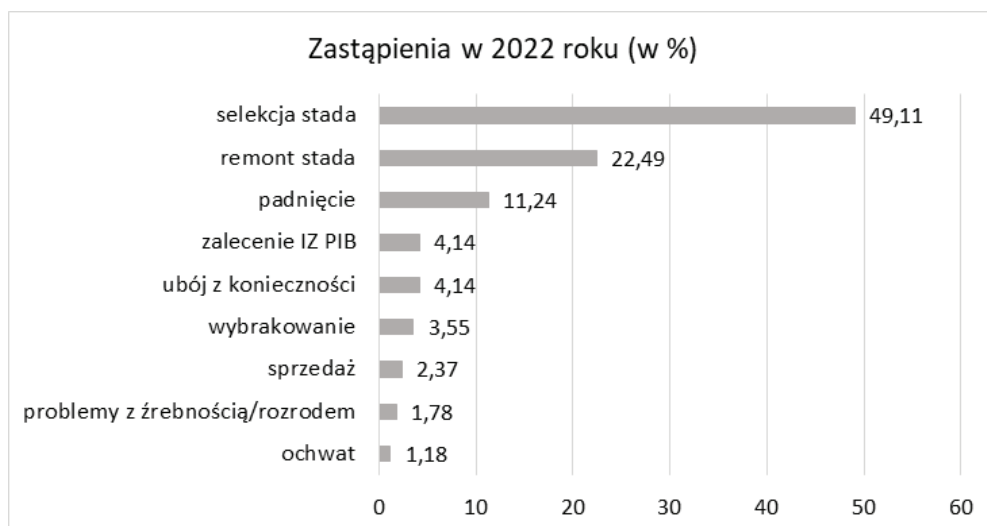
Dodatkową analizę wykonano dla danych za 2022 rok, według których aż 49,11% zastąpień wynikało z selekcji prowadzonej w stadzie, 22,49% zastąpień było spowodowanych remontem stada, 11,24% padnięciem zwierzęcia, po 4,14% z powodu zalecenia IZ PIB i uboju z konieczności. Nieco mniej, bo 3,55% przyczyn podmian stanowiło wybrakowanie zwierzęcia z hodowli na podstawie zaświadczenia lekarsko-weterynaryjnego, a 2,37% zamian dokonano z uwagi na sprzedaż. Tylko do 1,78% zastąpień przyczyniły się problemy ze żrebnością klaczy oraz 1,18% zamian spowodowanych było wystąpieniem ochwatu (wyk. 3).

W tabeli 3 przedstawiono łączną liczbę zastąpień zgłoszonych w 2022 roku dla koni sokólskich i sztumskich, która wynosiła 169, co stanowiło 26,37% całości

klaczej liczby klaczy objętych programami ochrony zasobów genetycznych. Mniej zamian było w przypadku koni sokólskich, głównie z uwagi na mniejszą liczebność tej populacji. Jednakże w stosunku do liczby klaczy zakwalifikowanych do programu w roku 2022 odsetek zastąpień wynosił 25,42% i 27,17% odpowiednio dla koni sokólskich i sztumskich.

Przeanalizowano również przyczyny zgłaszania zastąpień w 2022 r. w ujęciu procentowym dla koni sokólskich i sztumskich oraz przedstawiono je na wykresie 4. Udział zamian spowodowanych selekcją stada wahał się od 42,55% u koni sztumskich do 57,33% u koni sokólskich. Udział w zamianach wynikających z remontu stada i padnięcia był wyższy u koni sztumskich i wynosił kolejno 29,79% i 13,83%, natomiast u koni sokólskich 13,33% i 8,00%. Procentowy udział zastąpień spowodowanych zaleceniem IZ PIB wahał się od 1,06% u koni sztumskich do 8,00% u koni sokólskich. Ubój z konieczności stanowił 5,33% zamian u sokólskich i 3,19% u sztumskich. W przypadku wybrakowania niższą wartość parametru zaobserwowano w typie sztumskim – 3,19%, w porównaniu do 4,00% w typie sokólskim.

Z kolei sprzedaż u koni sokólskich stanowiła 1,33% wszystkich zdarzeń, gdzie u sztumskich odsetek ten wynosił 3,19%. Pozostałe zamiany wynikały z problemów ze żrebnością (3,19% z/sztum, 0% z/sok) oraz związane były z wystąpieniem ochwatu (2,67% z/sok i 0% z/sztum).

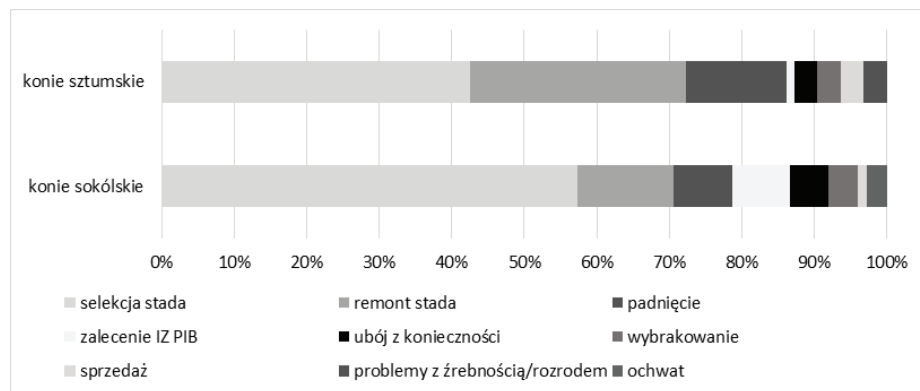

Wykres 3. Procentowy udział poszczególnych powodów zastąpień koni zimnokrwistych w typie sokólskim i sztumskim w roku 2022

Tabela 3

Procentowy udział zastąpień w programie ochrony zasobów genetycznych w 2022 roku dla poszczególnych typów koni

Typ	Liczba klaczy	Liczba zamian	Udział zamian [%]
Sokólski	295	75	25,42
Sztumski	346	94	27,17
Razem	641	169	26,37

Wykres 4. Przyczyny zastąpień klaczy sokólskich i sztumskich w programie ochrony zasobów genetycznych w roku 2022 z uwzględnieniem typów

Podsumowanie

Najczęstszą przyczyną zastępowania klaczy objętych programem ochrony w latach 2011-2022 oraz w samym 2022 roku była selekcja prowadzona w stadach. W 2022 roku remont stada uplasował się na drugiej pozycji, natomiast padnięcie na trzecim miejscu. W latach 2011-2022 drugą pozycję zajął remont stada, natomiast trzecim najczęstszym powodem zastąpienia było padnięcie klaczy. W początkowych latach istnienia programu

ochrony zasobów genetycznych zakres powodów zamian był bardziej różnorodny (odnotowano 15 różnych przyczyn), z biegiem czasu hodowcy podają tych powodów mniej (w 2022 roku tylko 9). Reasumując, najbardziej popularne powody zastąpień były takie same zarówno w 2022 roku, jak i w latach 2011-2022.

Literatura: 1. Polak G., 2015 – Program ochrony zasobów genetycznych koni sokólskich. 2. Polak G., 2015 – Program ochrony zasobów genetycznych koni sztumskich. 3. Polak G., 2018 – Ocena wartości użytkowej ogierów sokólskich uznanych do krycia klaczy uczestniczących w programie ochrony zasobów genetycznych w latach 2012-2017. Wyd. IZ PIB, Kraków; ISBN 978-83-7607-332-3 4. Polak G., 2022 – Ocena wartości użytkowej ogierów uznanych do krycia klaczy uczestniczących w programie ochrony zasobów genetycznych koni sztumskich w latach 2012-2021. Wyd. IZ PIB, Kraków; ISBN 978-83-7607-394-1 5. Prawocheński R., 1922 – Pochodzenie, pokrój i rasy koni. Księgarnia Rolnicza, Warszawa. 6. Pruski W., 1960 – Hodowla koni. Powszechne Wydawnictwo Rolnicze i Leśne, Warszawa. 7. Procedura przystąpienia do realizacji programu ochrony zasobów genetycznych

konii zimnokrwistych <http://www.bioroznorodnosc.izoo.krakow.pl/konie/dokumenty> (dostęp: 04.09.2023 r.) 8. Serwis Rzeczypospolitej Polskiej <https://www.gov.pl/web/arimr/sila-wyzszi-nadzwyczajne-okolicznosci-oraz-wystapienie-okolicznosci-naturalnych> (dostęp: 04.09.2023 r.) 9. Tomczyk-Wrona I., 2021 – Przyczyny eliminacji z hodowli w populacji rodzimej rasy koników polskich. Wiadomości Zootechniczne LIX, 4, 25-32. 10. Ustawa z dnia 10 grudnia 2020 r. o organizacji hodowli i rozrodzie zwierząt gospodarskich <https://isap.sejm.gov.pl/isap.nsf/download.xsp/WDU20210000036/T/D20210036L.pdf>

The main causes of replacement of Sokólski and Sztumski horses in herds included in the animal genetic resources conservation programme in Poland in the years 2011 to 2022

Joanna Wójtowicz, Katarzyna Olczak

Summary

The aim of the study was to determine the main reasons for the replacement of Sokólski and Sztumski horses included in the genetic resources conservation programme in Poland. Data analysis was based on reports provided by breeders of these two breeds, which are covered by programme. The analysis led to the conclusion that the primary reason for replacing animals in 2011–2022 was selection in herds (38.63%). Other reasons were deaths (18.39%) and herd rebuilding (13.81%). The data also revealed significant variation in the causes of replacements between the two breeds. In 2022, a 26.37% animal replacement rate was recorded in these protected breeds.

KEY WORDS: horse, horse replacement, protected breeds, genetic resources conservation, Poland